

بررسی ریشه‌های ایرانی آیین‌های مسیحی همچون کریسمس یا جشن میلاد حضرت مسیح (ع)

از یلدا تا کریسمس

مریم زاهدی

خبرنگار چار دیواری

با نزدیک شدن به ایام سال نوی میلادی و جشن کریسمس، محله‌های مسیحی‌نشین کشورمان شور و نشاط عجیبی پیدا کرده‌است. هموطنان مسیحی این روزها در تب و تاب آماده شدن برای برگزاری جشن کریسمس هستند و حال و هوایی شبیه روزهای نزدیک به عید نوروز یا شب یلدا را دارند و در تدارک برگزاری جشنی خاطره‌انگیز هستند. اما شاید برای تان جالب باشد ریشه‌های این جشن مسیحی به آیین‌های باستانی ایرانی یعنی میترائیسم بازمی‌گردد. اگر شما هم از آن دسته افرادی هستید که دل‌تان می‌خواهد در خانه کاج کریسمس داشته باشید و این مراسم را جشن بگیرید، باید بدانید مسیحیان جشن کریسمس را از ما ایرانی‌ها ایده گرفته‌اند و ریشه‌های این جشن به آیین‌های باستانی ما بازمی‌گردد. به همین دلیل هم جشن کریسمس فقط چهار روز با جشن یلدا یا همان شب چله ما فاصله دارد.

جشنی برای میلاد مسیح (ع)

«کریسمس» اسم جشن، مراسم یا آیینی است که توسط مسیحیان برای گرامیداشت سالروز ولادت حضرت مسیح (ع) برگزار می‌شود و تا سال نوی میلادی ادامه می‌یابد. البته فرقه‌های مختلف مسیحیت، این جشن را در تاریخ‌های متفاوتی برگزار می‌کنند. اعضای کلیسای کاتولیک روم و پیروان آیین پروتستان و ارتدوکس، معمولاً این روز را در ۲۵ دسامبر، برابر با ۴ دی یا شامگاه ۲۴ دسامبر جشن می‌گیرند، در حالی که پیروان ارتدوکس شرقی یعنی اکثر سرزمین‌های اروپای شرقی، هفتم ژانویه، ۱۷ دی ماه را مصادف با کریسمس می‌دانند. جشن کریسمس از روز تولد حضرت عیسی آغاز می‌شود و تا ۱۲ روز ادامه پیدا می‌کند.

جشنی با قدمتی بیش از میلاد مسیح (ع)

جشن کریسمس به شکل و شمایل امروزی آن خیلی هم قدیمی نیست. در واقع این جشن از فرهنگ و تمدنی دیگری وام گرفته و به این شکل درآمده‌است. اگر به تاریخ نگاهی بیندازید درمی‌یابید از قرن‌های پیش، حتی پیش از تولد حضرت عیسی (ع)، بسیاری از مردم دنیا، در میانه زمستان جشنی برپا می‌کردند. همان طور که از دیرباز در سرزمین ما «شب چله» یا همان شب «یلدا» جشن گرفته می‌شد، در اروپا و باقی سرزمین‌های مردم جشن‌هایی به مناسبت طولانی‌ترین شب سال و انقلاب زمستانی داشتند. با فرارسیدن انقلاب زمستانی و گذر از طولانی‌ترین شب سال، دیگر فاصله چندانی تا روزهای بلند و هوای گرم و دلپذیر بهاری باقی نمی‌ماند و همین، بهانه‌ای می‌شد برای جشن و سرور.

رابطه یلدا با میلاد حضرت عیسی (ع)

وقتی مسیحیت در سال ۳۱۲ میلادی توسط کنستانتین پذیرفته می‌شود، از آنجا که به سبب گذر زمان کسی از زادروز واقعی پیامبر این دین آگاهی نداشته و انجیل‌ها نیز در این باره سکوت کرده بودند، شب جشن «سول ناتالیس اینویکتوس» (زایش خورشید شکست‌ناپذیر) یا ۲۵ دسامبر که جشن زادن میترا و برای پرستندگان او مهم‌ترین جشن سالانه بود، به عنوان جشن نوئل برگزیده شد. بعدها اشتباه کلیسا در کبیسه‌گیری سبب شد بین یلدا یا ایرانیان با شب نوئل کنونی چهار روز فاصله ایجاد شود. بعدها با رسمی شدن مسیحیت در غرب از آنجا که مسیح (ع) نیز به عنوان مظهر نور شناخته می‌شود، جشن یلدا با عنوان میلاد مسیح (ع) در آغاز زمستان ادامه پیدا می‌کند.

تمنای آنچه خود داریم!

این روزها و این لحظه‌ها در محله‌های ارمنی‌نشین کشور ما مانند حوالی خیابان میرزای شیرازی تهران درخت‌های کاج مصنوعی آیین شده با انواع تزئینات براق و جذاب در کنار خیابان صف کشیده‌اند تا انتخاب شوند و زینت بخش جشن کریسمس باشند. در این بین اما نکته جالب حضور برخی مسلمانان و خرید و سایل جشن کریسمس و تزئین کاج کریسمس است! اینجا هم پای فضای مجازی و اینفلوئنسرها و سلبریتی‌ها در میان است؛ افرادی که برای بیشتر دیده شدن مربوط و نامربوط سراغ مولفه‌های گوناگون می‌روند و از خودشان عکس و فیلم منتشر می‌کنند. این در حالی است که تمدن و ریشه‌های فرهنگی بومی ما ایرانی‌ها آنچنان قوی است که الهام بخش آیین‌های بسیاری از دیگر تمدن‌هاست و در واقع حکایت ما «آنچه خود داشت ز بیگانه تمنا می‌کرد» است!

سرو کریسمس در باورهای میترائیسم

یکی دیگر از نمادهای آیین میترا که به مسیحیت راه پیدا کرده، تزئین درخت سبز سرو به عنوان نماد مقاومت و تحمل در برابر سختی و تاریکی زمستان با ریشه‌های زرین و سیمین و روشن نگه داشتن مشعل‌هایی برای رهایی از شراهریمن در بیرون از خانه بوده که اکنون در جشن کریسمس به صورت تزئین درخت کاج به جای سرو یا چراغ‌های نورانی کوچک، نمایان است. در بین ایرانیان باستان جوان تره‌انیز پارچه‌های رنگین ابریشمین را به نماد برآورده شدن آرزوهای شان بر درخت سرو می‌آویختند. تصاویر بسیاری از لحظه زایش مهر بر فراز درخت سرو در مهرابه‌های خاورمیانه وجود دارد که صحه‌ای بر اهمیت درخت سرو در آیین میترائیسم است.

ریشه ایرانی آیین‌های مسیحی

ویل دورانت در کتاب تاریخ تمدن خود این چنین می‌نویسد: «همچنان بخش بسیاری از آیین‌های ایرانی و اندیشه‌های شکل گرفته از سرزمین ایران، در دیگر فرهنگ‌ها به شکل‌های تازه‌ای مشاهده می‌شود.» کومان، روبرستون، نیموژفسکی، ولنی و بسیاری از پژوهشگران دیگر اشاره کرده‌اند که بعضی ویژگی‌های اصلی آیین‌های مسیحی برگرفته از آیین دین کهن میترائیسم است. مثلاً میترا از یک دختر باکره به نام آناهیتا زاده شده و مسیح نیز فرزند مریم باکره است. میترا، خدای خورشید است و ۱۲ برج فلکی خانه‌های او هستند و مسیح ۱۲ حواری دارد. میترا در روایتی بسان جوانی برومند با مشعلی از آتش در دست از دل صخره‌ای زاده می‌شود و مسیح پس از مرگ از مقبره سنگی‌اش برمی‌خیزد و به آسمان می‌رود. میترا در پایان زمان برای داوری بازپسین بازمی‌گردد و پیروانش را با خود به بهشت می‌برد و مسیح نیز.

گسترش آیین میترائیسم تا روم

آیین میلاد حضرت مسیح تا ابتدای سده چهارم میلادی در قلمرو امپراتوری روم ممنوع بود و در این مدت مسیحیان دین خود را پنهان می‌کردند. یکی از ادیان محبوب برای رومی‌ها در این دوران دین ایرانی میترائیسم بود که بر اثر ارتباط سربازان رومی با ایرانیان به اروپا راه یافته و به سبب ساختار نیرومند و مراسم جذاب حتی بعضی از امپراتوران روم را نیز به سوی خود کشانده بود. حتی نامیدن Sunday (روز خورشید) به عنوان روز مقدس holiday از بقایای آیین میترائیسم در غرب است.